

Hét mkb bestaat niet

Een statistische verkenning van heterogeniteit in het mkb

Tommy Span (CBS) | Jouke Wortelboer (RVO.nl) en het Beleidsanalyseteam (BAT) van DG B&I

juni 2018

Dit rapport is tot stand gekomen in het kader van het BAT-lab, het beleidsanalyse-laboratorium van het Directoraat-Generaal voor Bedrijfsleven en Innovatie van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat. Daar wordt nauw samengewerkt door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) en het Beleidsanalyseteam (BAT) van DG B&I. Centraal in deze samenwerking staan beleidsgedreven analyses in het Departementale Datacentrum van EZK en CBS op basis van microdata.

Foto: Paul D. van de Velde

Inhoud

Abstract	4
Managementsamenvatting	4
1 Inleiding	6
2 Economische omvang van de typen	9
3 Instrumentgebruik van de typen	12
4 Productiviteitsverschillen	12
4.1 Productiviteitsprestaties	14
4.2 Verschillen in productiviteit tussen en binnen de typen	14
4.3 Invloed van zelfstandigheid op productiviteitsprestaties	15
Bijlage 1 Het model van Panteia	18
Bijlage 2 Verschillen met Panteia-typologie	20
Bijlage 3 Methodologie	22
Bijlage 4 Technische toelichting	23
Bijlage 5 Omvang mkb-typen	25
Bijlage 6 Verdeling bedrijfstypen over de traditionele bedrijfstakken	27

Abstract

Meer dan 99 procent van alle bedrijven in Nederland behoort tot het mkb. Hét mkb bestaat niet, maar is een groep van uiteenlopende soorten bedrijven. Van de kapper om de hoek tot een hoogtechnologisch internationaal opererend bedrijf. Dit rapport verkent of een bepaalde typering van het mkb meerwaarde oplevert in termen van inzicht in de verschillen tussen bedrijven in het mkb. Zo maakt deze typering onderscheid tussen zzp'ers, mkb met personeel, mkb dat aan speur- en ontwikkelingswerk doet en jong mkb (<5 jaar). We laten zien dat de typologie aanvullende inzichten biedt om de verschillen binnen het mkb in kaart te brengen. Met name lijkt de typologie goed in staat om substantiële en onderscheidende typen mkb af te bakenen met betrekking tot hun economische omvang en de mate waarin zij gebruik maken van beleidsinstrumenten (WBSO, BMKB, TKI en Economische missies met bewindspersonen). De typen verschillen duidelijk in hun economisch profiel al naar gelang welke dimensie wordt bekeken (aantal bedrijven, werkgelegenheid, toegevoegde waarde en productiviteit). Ook verschillen ze duidelijk in de mate waarin ze van beleidsinstrumenten gebruik maken.

De typen verschillen grosso modo niet veel voor wat betreft productiviteit. Zeker wanneer we rekening houden met productiviteitsverschillen die ontstaan door de sector, leeftijd en grootteklasse van bedrijven. De spreiding in productiviteit binnen een type is groter dan tussen de typen. Elk type kent dus koplopers en achterblijvers en de spreiding hiertussen is groot. Voorliggend onderzoek is slechts een eerste verkenning naar typen binnen het mkb en de conclusies dienen dus met enige nuance benaderd te worden. Om meer definitieve conclusies te kunnen trekken is vervolgonderzoek nodig dat dieper in zou kunnen gaan op het belang van zelfstandigheid van een mkb-bedrijf voor productiviteitsverschillen. Verschillen in productiviteit hangen namelijk in ieder geval samen met het al dan niet onderdeel zijn van een groter en/of internationaal concern. Daarnaast zijn er meer factoren die samenhangen met verschillen in productiviteit tussen bedrijven en die niet zijn meegenomen in deze verkenning (zoals bijvoorbeeld de kapitaalintensiteit van bedrijven).

Managementsamenvatting

Meer dan 99 procent van alle bedrijven in Nederland behoort tot het mkb. Hét mkb bestaat niet, maar is een groep van uiteenlopende soorten bedrijven. Van de kapper om de hoek tot een hoogtechnologisch internationaal opererend bedrijf. Aanleiding voor dit onderzoek is de wens om meer inzicht te krijgen in de verschillen tussen bedrijven in het mkb. In dit rapport wordt gekeken naar een typologie van het mkb die in eerder onderzoek van Panteia is ontwikkeld. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen zzp'ers, mkb met personeel, mkb dat aan speur- en ontwikkelingswerk doet (het S&O-mkb) en jong mkb (<5 jaar). Dit is een aanvullende benadering bovenop de 'klassieke' benadering waarbij het mkb wordt ingedeeld naar sector, grootteklasse en leeftijd.

Kerndefinities

Bedrijven van zzp'ers: bedrijven van personen die als zzp'er gelden.

Mkb met personeel: mkb-bedrijven die niet van een zzp'er zijn.

Jong mkb: mkb-bedrijven jonger dan 5 jaar, gerekend vanaf 1 januari 2016.

S&O-mkb: mkb-bedrijven die in ten minste één van de jaren 2012-2016 gebruik hebben gemaakt van de WBSO en dus aan speur- en ontwikkelingswerk doen (S&O).

Regulier mkb: mkb-bedrijven met personeel die 5 jaar of ouder zijn en niet aan S&O doen.

Doel van dit onderzoek is te verkennen of een typologie als die van Panteia meerwaarde biedt om de verschillen binnen het mkb in kaart te brengen. Hiertoe kijken we naar de economische omvang van de typen (deelvraag 1); naar de mate waarin bedrijven binnen de typen gebruik maken van beleidsinstrumenten (deelvraag 2); en naar productiviteitsverschillen tussen en binnen de typen (deelvraag 3).

Deelvraag 1: wat is de economische omvang van de typen mkb-bedrijven in termen van onder meer bedrijvenaantallen, werkgelegenheid en toegevoegde waarde?

Het blijkt dat meer dan de helft van de bedrijven (62 procent) zzp'ers betreft, maar dat deze groep wat betreft werkgelegenheid en toegevoegde waarde relatief weinig gewicht in de schaal legt (respectievelijk 18 en 13 procent). Ongeveer een derde van alle mkb-bedrijven is jong. Deze bedrijven zijn wat minder groot en leggen dan ook in termen van werkgelegenheid en toegevoegde waarde minder gewicht in de schaal.

Twee procent van alle bedrijven in deze studie is S&O-mkb en doet dus aan speur- en ontwikkelingswerk. Deze groep legt wel veel gewicht in de schaal wat betreft werkgelegenheid en toegevoegde waarde (16 en 21 procent).

Ook is gekeken naar de gemiddelde arbeidsproductiviteit van de typen. Daaruit blijkt dat bedrijven van zzp'ers gemiddeld de laagste productiviteit hebben. Het S&O-mkb kent duidelijk de hoogste productiviteit van alle typen. De typologie blijkt op het vlak van economische omvang op twee manieren relevant. Ten eerste kunnen alle afzonderlijke typen wat betreft hun economische omvang als een substantiële groep binnen het mkb worden gezien. Ten tweede verschillen de groepen duidelijk in hun economisch profiel al naar gelang welke dimensie wordt bekeken (aantal bedrijven, werkgelegenheid, toegevoegde waarde en productiviteit).

Deelvraag 2: wat is het gebruik van beleidsinstrumenten (WBSO, TKI, BMKB en Economische missies met bewindspersonen met bewindspersonen) door de verschillende typen mkb-bedrijven?

We zien in de analyses dat de onderscheiden typen mkb-bedrijven duidelijk verschillen in de mate waarin ze van beleidsinstrumenten gebruik maken. Van het gehele mkb in de business economy¹ met werkgelegenheid maakt 3,2 procent gebruik van één of meer van de vier onderzochte instrumenten uit het bedrijvenbeleid (WBSO, TKI, BMKB en Economische missies met bewindspersonen). Zzp'ers maken duidelijk minder dan gemiddeld gebruik van het instrumentarium. Van alle instrumentgebruikers behoort meer dan driekwart (81 procent) tot het mkb met personeel. Jonge bedrijven en het regulier mkb maken juist minder dan gemiddeld gebruik van het instrumentarium.

Deelvraag 3: wat zijn de productiviteitsverschillen tussen verschillende typen mkb-bedrijven en wat zijn de productiviteitsverschillen tussen mkb-bedrijven binnen een en hetzelfde type?

De productiviteit van de verschillende typen ligt vrij dicht bij elkaar. Zeker wanneer we rekening houden met productiviteitsverschillen die ontstaan door de sector, leeftijd en grootteklasse van bedrijven.

De spreiding in productiviteit binnen een type is groter dan tussen de typen. Elk type kent dus koplopers en achterblijvers en de spreiding hiertussen is groot, ook na correctie voor de structuurkenmerken.

¹ De term business economy wordt internationaal het meest gebruikt om het bedrijfsleven in te perken en telt onder meer de overheidssector, de agrarische sector en de financiële dienstverlening niet mee.

Klaarblijkelijk bepalen andere factoren dan de structuurkenmerken deze spreiding. Een zo'n factor is het al dan niet volledig zelfstandig zijn van een bedrijf. Binnen alle typen scoren dochters van moederbedrijven aanzienlijk hoger op productiviteit dan het zelfstandig mkb.

Conclusie

De in dit rapport toegepaste typologie geeft waardevolle en logische inzichten wat betreft de economische omvang en het instrumentgebruik van de typen en levert substantiële en onderscheidende typen mkb op. De typen verschillen duidelijk in hun economisch profiel al naar gelang welke dimensie wordt bekeken (aantal bedrijven, werkgelegenheid, toegevoegde waarde en productiviteit). Ook verschillen ze duidelijk in de mate waarin ze van beleidsinstrumenten gebruik maken.

De verschillen in productiviteit tussen de typen zijn niet erg groot, terwijl de spreiding van de productiviteit binnen alle typen dat juist wel is. Dit onderzoek is slechts een eerste verkenning naar typen binnen het mkb en de conclusies dienen dus met enige nuance benaderd te worden. Om meer definitieve conclusies te kunnen trekken, is vervolgonderzoek nodig dat dieper in zou kunnen gaan op het belang van zelfstandigheid van een mkb-bedrijf voor productiviteitsverschillen. Verschillen in productiviteit hangen namelijk in ieder geval samen met het al dan niet onderdeel zijn van een groter en/of internationaal concern. Daarnaast zijn er meer factoren die samenhangen met verschillen in productiviteit tussen bedrijven en die niet zijn meegenomen in deze verkenning (zoals bijvoorbeeld de kapitaalintensiteit van bedrijven).

1 Inleiding

Probleemstelling

Meer dan 99 procent van alle bedrijven in Nederland behoort tot het mkb. Het mkb kent echter een enorme verscheidenheid in bedrijven. In dit rapport wordt gekeken naar een door Panteia² ontwikkelde indeling c.q. typering van het mkb, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen bedrijven van zzp'ers, mkb met personeel, mkb dat aan speur- en ontwikkelingswerk doet (S&O-mkb) en jong mkb (<5 jaar). Het mkb met personeel is de tegenhanger van het type zzp. Bedrijven die niet van een zzp'er zijn, zijn per definitie een mkb-bedrijf met personeel. S&O-mkb zijn bedrijven die in ten minste één van de jaren 2012-2016 gebruik hebben gemaakt van de WBSO en jong mkb zijn bedrijven die op 1 januari 2016 jonger zijn dan 5 jaar.

Traditioneel worden bedrijven veelal ingedeeld naar sector, grootteklasse of rechtsvorm. De vraag is echter of een dergelijke indeling wel voldoende onderscheidend is om de verschillen tussen bedrijven in het mkb in kaart te brengen. Doel van dit onderzoek is te verkennen of een typologie als die van Panteia meerwaarde biedt ten opzichte van die traditionele indelingen.

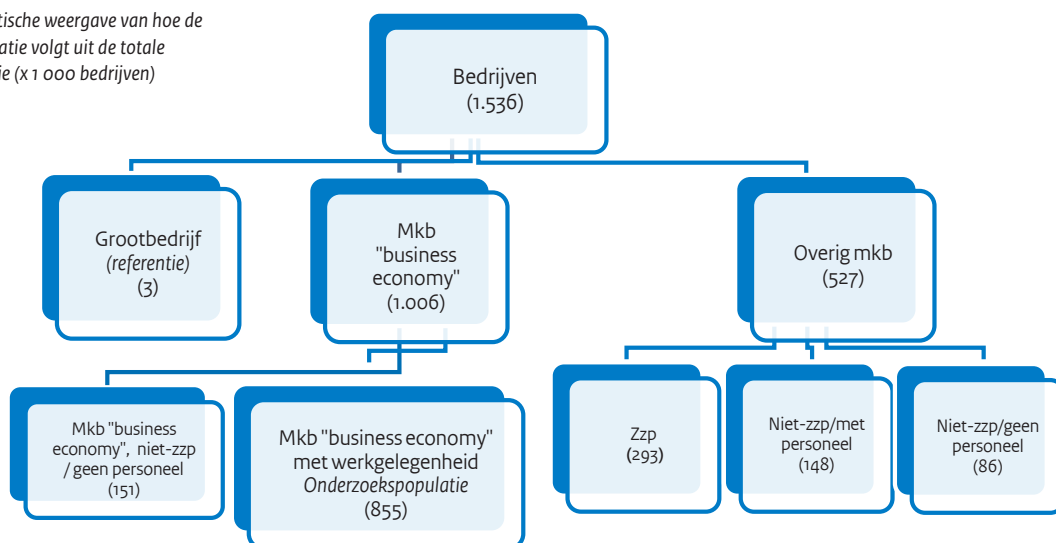
Hiertoe kijken we (1) naar de economische omvang van de typen; (2) naar de mate waarin bedrijven binnen de typen gebruik maken van beleidsinstrumenten; (3) naar productiviteitsverschillen tussen en binnen de typen.

Onderzoekspopulatie

Het Nederlandse bedrijfsleven bestaat uit ruim 1,5 miljoen bedrijven (geteld op 1 januari 2016). Hiervan behoren er een kleine 3 duizend tot het grootbedrijf (zie figuur 1.1). De rest (meer dan 99 procent) van de bedrijven behoort tot het mkb.

Startpunt van onze verkenning is het totaal aantal mkb-bedrijven in de business economy. De term business economy wordt internationaal het meest gebruikt om het bedrijfsleven in te perken. De business economy telt de overheidssector niet mee, net als de agrarische sector, financiële dienstverlening, onderwijs, zorg en een aantal andere sectoren³. Mkb-bedrijven in deze sectoren scharen we onder het 'overig mkb'. Van de resterende 1 006 530 bedrijven in het mkb in de business economy, zijn er ruim 150 duizend bedrijven die niet van zzp'ers zijn én geen personeel hebben⁴. Deze groep wordt in dit rapport niet toebedeeld aan een type en daarom ook niet meegerekend met onze totale onderzoekspopulatie: het mkb in de business economy met werkgelegenheid (hierna ook wel aangeduid als mkb in de business economy). Zo resteert een totale onderzoekspopulatie van in totaal 855 410 mkb-bedrijven. Waar relevant wordt in het onderzoek een vergelijking gemaakt met het grootbedrijf.

figuur 1.1 schematische weergave van hoe de onderzoekspopulatie volgt uit de totale bedrijvenpopulatie (x 1 000 bedrijven)

² Verhoeven, W., T. Span & Y. Prince (2015), Naar een nieuwe typologie van mkb-bedrijven, Panteia: Zoetermeer.

³ Cultuur, sport en recreatie, belangen- en hobbyverenigingen en overige persoonlijke dienstverlening

⁴ Een substantieel deel van deze groep bestaat uit bedrijven van personen die geen winstaangever zijn en geen resultaat hebben uit overige arbeid. De rest van de bedrijven hebben vaak een directeur met een gezamenlijk bevoegd gezag met andere bestuurders. Er zijn dan meerdere aanmerkelijk belanghouders met een relatief klein belang. Hun vergoeding is beperkt en zij hoeven daarom geen loonbelastingaangifte te doen. Daarom komen zij niet voor in de Polisadministratie (geen werknemers of dga's) en niet in inkomstenbelastinggegevens (geen zelfstandige).

Typologie

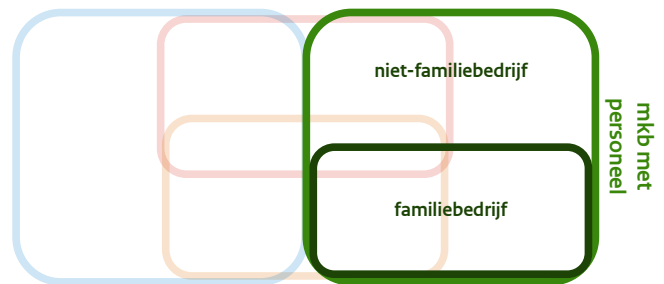
De typologie bestaat uit vier hoofdtypen: zzp'ers, mkb met personeel, jong mkb en S&O-mkb. Twee typen in dit model sluiten elkaar uit; namelijk de zzp'ers (het blauwe vlak) en het mkb met personeel (het groene vlak); een mkb-bedrijf is dus óf van een zzp'er, óf heeft personeel. Een bedrijf kan wel zowel zzp als S&O-mkb zijn. Dit type komt terug in het model als het deel waar de blauwe en oranje vlakken overlappen. Een bedrijf kan ook zzp'er en jong zijn, of zelfs zzp'er, jong én aan S&O doen.

figuur 1.2 de volledige typologie

Kijkend vanuit het beleidspalet is één bepaalde groep daarnaast nog relevant om in dit rapport te benoemen. Anders dan bij zzp'ers, jonge bedrijven of bedrijven die aan speur- en ontwikkelingswerk doen, wordt op deze groep geen specifiek beleid gevoerd⁵. Deze groep noemen we in dit rapport het 'regulier mkb'. Bezien vanuit de typologie bestaat deze groep uit mkb met personeel dat niet jong is (gevestigd mkb) dat niet tot het S&O-mkb behoort. Deze wordt in de groene rechthoek rechts weergegeven. Hier komen we later in het rapport op terug.

Naast de vier onderscheiden hoofdtypen en de mogelijke kruisingen daartussen, bevat het model ook nog 'subtypen'⁶. De subtypen tellen samen altijd op tot het hoofdtype. Elk hoofdtype bestaat uit twee of drie subtypen. Een relevante onderverdeling van het mkb met personeel die we willen laten zien in dit rapport, is die naar familiebedrijven en niet-familiebedrijven.

figuur 1.3 subtype mkb met personeel: familiebedrijven en niet-familiebedrijven

Een uitgebreide uitleg over het model van Panteia, waar de typologie in dit rapport op gebaseerd is, is te vinden in bijlage 1. Alle kerndefinities uit dit rapport zijn te vinden in kader B1.1 in bijlage 1.

Leeswijzer

In de hoofdstukken 2 tot en met 4 gaan we in op de resultaten en geven we antwoord op de deelvragen van dit rapport. Hoofdstuk 2 gaat in op de omvang (naar aantal, werkgelegenheid in fte en toegevoegde waarde) van de onderscheiden typen mkb-bedrijven. Hoofdstuk 3 kijkt naar het instrumentgebruik door mkb-bedrijven en hoofdstuk 4 behandelt de productiviteitsverschillen tussen de typen en productiviteitsverschillen tussen mkb-bedrijven binnen een en hetzelfde type. Daarnaast verkent dit hoofdstuk het belang van een uitsplitsing tussen het zelfstandig mkb en mkb-bedrijven die deel uitmaken van een moederbedrijf binnen een concern.

Het rapport heeft daarnaast nog een aantal verdiepende bijlagen: Bijlage 1 geeft uitleg over de opbouw van het model van Panteia, wat de basis vormt voor de typologie van dit rapport. Bijlage 2 bevat de verschillen van ons onderzoeksmodel ten opzichte van dat van Panteia. In bijlage 3 wordt ingegaan op de methodologie. Hierin worden de onderzoekstappen die zijn genomen uitgelegd, waaronder welke verbeteringen er zijn aangebracht in de datakoppeling via het CBS ten opzichte van wat eerder mogelijk was. Bijlage 4 bevat een technische toelichting. Bijlage 5 gaat in op de omvang in termen van werkgelegenheid en toegevoegde waarde van alle relevante typen en bijlage 6 bevat een verdeling van het mkb en de bedrijfstypen over de klassieke sectoren.

⁵ Het ministerie van EZK voert fiscaal beleid op zzp'ers middels specifieke ondernemersregelingen. Als tegenhanger is er het mkb met personeel. Binnen die groep voert het ministerie van EZK specifiek beleid op startende bedrijven (verschillende financieringsinstrumenten zoals ook de BMKB) en op bedrijven die aan S&O doen (bijvoorbeeld de WBSO). Ten slotte blijft er een groep over waar het ministerie geen specifiek beleid op voert.

⁶ In theorie is het ook mogelijk om nog een niveau dieper te gaan, door te kijken naar de kruisingen van verschillende subtypen. Om de scope van dit rapport te beperken, hebben we ervoor gekozen om dit niveau niet te behandelen.

2 Economische omvang van de typen

Dit hoofdstuk presenteert de omvang van de verschillende typen op basis van enkele kengetallen. We kijken naar het aantal bedrijven, de toegevoegde waarde en werkgelegenheid in fte. Daarnaast laten we in dit hoofdstuk de gemiddelde grootte en de gemiddelde arbeidsproductiviteit per type zien: de zogeheten toegevoegde waarde per voltijdsequivalent. In hoofdstuk 4 kijken we in meer detail naar verschillen in de productiviteitsprestaties van de typen. De centrale vraag in dit hoofdstuk is als volgt.

Wat is de economische omvang van de typen mkb-bedrijven in termen van onder meer bedrijvenaantallen, werkgelegenheid en toegevoegde waarde?

Tabel 2.1 laat zien dat zzp'er in absolute zin de grootste groep van bedrijven is. Het S&O-mkb is in aantallen bedrijven het kleinst. De groep mkb met personeel heeft de meeste werkgelegenheid en ook de meeste toegevoegde waarde. Wat verder opvalt is de gemiddelde omvang van het S&O-mkb, die bijna zeven keer zo groot is (in fte) als gemiddeld. De laatste kolom, waarbij we kijken naar de gemiddelde productiviteit van de typen, laat duidelijk zien dat bedrijven van zzp'ers en jong mkb gemiddeld minder productief zijn dan de totale populatie. Het S&O-mkb is in doorsnee veruit het meest productief: het gebruik van de WBSO gaat samen met een relatief hoge productiviteit.

Figuur 2.1 presenteert in relatieve termen de verdeling van aantallen, de werkgelegenheid en de toegevoegde waarde. Het mkb met personeel is in deze figuur niet opgenomen; dit is immers de tegenhanger van zzp en is af te leiden door telkens 100 procent minus het percentage zzp te nemen. Hoewel het aandeel van zzp'ers groot is in aantallen bedrijven (62 procent), is hun aandeel klein in de werkgelegenheid (18 procent) en nog kleiner in toegevoegde waarde (13 procent). Dit geldt in iets mindere mate ook voor jonge bedrijven. Zij leggen qua werkgelegenheid (17 procent) en toegevoegde waarde (13 procent) relatief weinig gewicht in de schaal vergeleken met hun aandeel in de totale populatie van bedrijven (32 procent van het totaal).

De groep S&O-mkb daarentegen is relatief klein in omvang (20 030 bedrijven, of 2 procent van het totaal aantal mkb-bedrijven⁷), maar hun aandeel in werkgelegenheid en toegevoegde waarde is veel groter, met respectievelijk 16 en 21 procent van het totaal.

	Aantal bedrijven (2016)	Werkgelegenheid (x1 000 fte, 2015)	Toegevoegde waarde (mln euro, 2015)	Gemiddelde grootte bedrijf (fte, 2016)	Gemiddelde productiviteit (euro, 2015)
Mkb 'business economy' met werkgelegenheid	855 410	3 175	199 000	3,7	64 900
Zzp	527 180	565	24 900	1,1*	44 400
Mkb met personeel	328 235	2.610	174 100	8,0	66 700
Jong mkb	270 815	540	25 500	2,0	47 400
S&O-mkb	20 025	515	40 900	25,6	79 800
Regulier mkb**	216 640	1 780	117 400	8,2	66 000

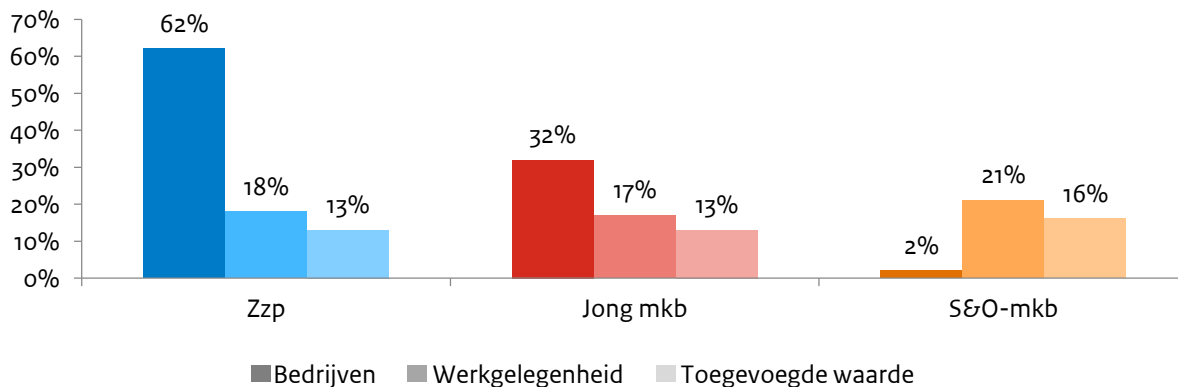
tabel 2.1 economische kengetallen van hoofdtypen

* Bedrijven van zzp'ers kunnen uit meerdere werkzame personen bestaan. Bijvoorbeeld in een vof of maatschap waarin zelfstandige ondernemers samenwerken zonder personeel in dienst.

** Regulier mkb is geen zzp, niet S&O-mkb, en niet jong.

NB: vanwege de complementariteit van zzp en mkb met personeel tellen per kolom samen op tot het totaal in de business economy. Voor jong mkb en S&O-mkb geldt dat niet, omdat deze kunnen overlappen en elkaar niet uitsluiten.

⁷ In dit rapport vinden we 20 030 S&O-mkb-bedrijven en daarmee evenveel WBSO-gebruikers (per definitie). In de CBS-tabellen Gebruik beleidsinstrumenten per topsector, 2011-2016 vinden we 16 770 WBSO-gebruikers. In het huidige onderzoek wordt weliswaar alleen gekeken naar mkb-bedrijven in de business economy, er wordt gekeken naar cumulatief WBSO-gebruik over een periode van 5 jaar: 2012-2016.

figuur 2.1 aandelen bedrijven en toegevoegde waarde van hoofdtypen (% van totale populatie)

Tabel 2.2 richt zich op het onderscheid tussen familiebedrijven en overige mkb-bedrijven binnen de groep mkb-bedrijven met personeel. Familiebedrijven in het mkb met personeel hebben samen iets meer dan de helft (52 procent) van de totale werkgelegenheid van de mkb-bedrijven met personeel. Gemiddeld genomen zijn deze bedrijven iets groter in werkgelegenheidsomvang dan de niet-familiebedrijven. Tegelijkertijd kennen ze, gemiddeld genomen, een beduidend lagere productiviteit dan mkb-bedrijven met personeel die niet als familiebedrijf aan te merken zijn.

Afgaand op enkele kengetallen voor de economische omvang wordt duidelijk dat, ten eerste, de typen allemaal een groep vertegenwoordigen die voldoende gewicht in de schaal legt om als een relevante groep binnen het mkb te kunnen worden gezien. Ten tweede verschillen de groepen duidelijk in hun economisch profiel al naar gelang welke dimensie wordt bekeken om de economische omvang te duiden. Het beeld in termen van aantallen bedrijven verschilt aanzienlijk van de beelden in termen van werkgelegenheid, toegevoegde waarde of productiviteit.

	Bedrijven (% , 2016)	Werkgelegenheid in fte (% , 2015)	Toegevoegde waarde (% , 2015)	Gemiddelde productiviteit (euro, 2015)
Mkb met personeel	100	100	100	66 700
Mkb met personeel en familiebedrijf	43	52	42	53 200
Mkb met personeel, niet-familiebedrijf	57	48	58	81 300

tabel 2.2 economische kengetallen van mkb met personeel en subtype familiebedrijf

3 Instrumentgebruik van de typen

In dit hoofdstuk onderzoeken we het instrumentgebruik van een deel van het bedrijvenbeleid door de mkb-bedrijven in de hoofdtypen. De centrale vraag in dit hoofdstuk is als volgt.

Wat is het gebruik van beleidsinstrumenten (WBSO, TKI, BMKB en Economische missies met bewindspersonen met bewindspersonen) door de verschillende typen mkb-bedrijven?

Tabel 3.1 geeft aan welk percentage mkb-bedrijven binnen ieder type gebruik maakt van beleidsinstrumenten. In dit onderzoek zijn de volgende instrumenten betrokken: WBSO, TKI, BMKB en deelname aan Economische missies met bewindspersonen. In bijlage 3 worden de instrumenten toegelicht. Gemiddeld genomen maakt 3,2 procent van de mkb-bedrijven gebruik van deze beleidsinstrumenten. Ter vergelijking: voor het grootbedrijf ligt dit percentage aanmerkelijk hoger – maar liefst de helft (48,2 procent) van de grootbedrijven maakt gebruik van beleidsinstrumenten. Het instrumentgebruik onder zzp'ers is het laagst van alle onderzochte typen; 1 procent van de zzp-bedrijven maakt gebruik van de in dit onderzoek betrokken beleidsinstrumenten.

Jonge bedrijven en het regulier mkb maken juist minder dan gemiddeld gebruik van het instrumentarium.

Figuur 3.1 presenteert de aandelen van de verschillende typen mkb-bedrijven binnen onze populatie die gebruik maken van een instrument. We zien dat ongeveer 10 procent van de gebruikers zzp-bedrijven betreft bij de BMKB, TKI en Economische missies met bewindspersonen. Bij de WBSO is dit aandeel twee keer zo hoog.

Voor zelfstandige ondernemers binnen de zzp-bedrijven kent de WBSO een speciale regeling. Het jong mkb kent het grootste aandeel bij de BMKB (29 procent), terwijl we dit type het minst vaak zien bij de TKI-regeling. Het hoge aandeel bij de BMKB houdt mogelijk verband met het feit dat jonge bedrijven vaak geen track-record hebben, waardoor er voor banken onvoldoende zekerheid is om een lening te kunnen verstrekken. Het is goed mogelijk dat banken daarom juist voor deze bedrijven vaker een overheidsgarantie als de BMKB aanvragen. S&O-mkb-bedrijven zijn, naast de WBSO, belangrijke gebruikers van de TKI en Economische missies met bewindspersonen. Zo bestaat iets meer dan de helft van alle bedrijven uit de onderzoekspopulatie die gebruik maakten van het TKI-instrument uit dit type bedrijf. Vergeleken met het aandeel bij de TKI, is het aandeel van het S&O-mkb laag bij de BMKB.

	Totaal mkb	Instrumentgebruikers	WBSO	BMKB	Economische missies	TKI
	aantal	%				
Mkb 'business economy' met werkgelegenheid	855 410	3,2	2,3	0,8	0,1	0,2
Zzp	527 180	1,0	0,8	0,2	0,0	0,0
Mkb met personeel	328 235	6,8	4,9	1,9	0,3	0,5
Jong mkb	270 820	2,3	1,5	0,8	0,1	0,1
S&O-mkb	20 030	100,0	100,0	4,3	2,6	4,4
Regulier mkb*	216 640	2,2	0,0	1,8	0,2	0,3
Grootbedrijf	1 670	48,2	41,5	0,7**	9,9	20,3

tabel 3.1 aandeel instrumentgebruikers per type

* Regulier mkb is geen zzp, niet S&O-mkb, en niet jong.

**Een klein deel van het grootbedrijf (0,7 procent; 17 bedrijven) neemt deel aan de BMKB. Omdat we het instrumentgebruik hebben bekeken over de gehele periode 2012 t/m 2016 en de status mkb of grootbedrijf hebben bepaald op 1 januari 2016, kan het zijn dat mkb-bedrijven in betreffende periode zijn gegroeid tot grootbedrijf nadat de lening is verstrekt. Daarnaast bestaat er een verschil in eenheid bij de registratie van de juridische eenheid bij de BMKB en de statistische eenheid waar het CBS van uitgaat in haar bedrijfseconomische statistieken.

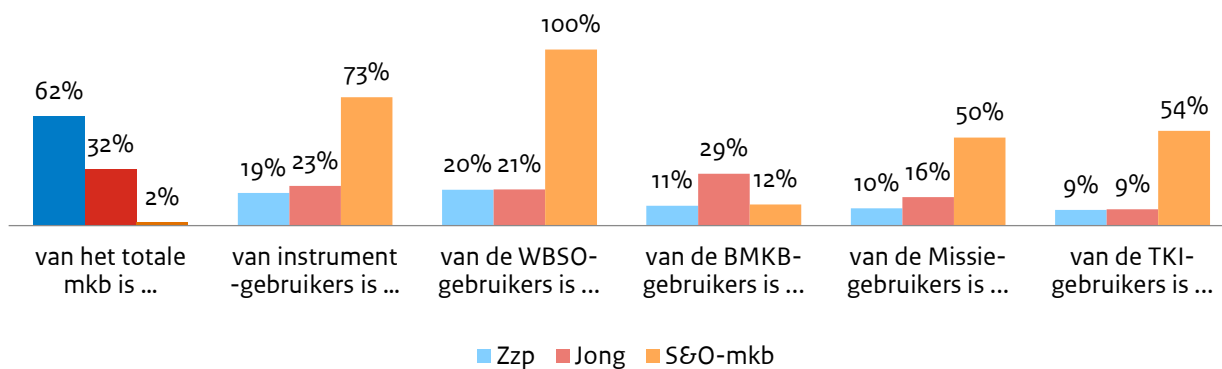
NB1: het percentage van 100 procent S&O-mkb in de WBSO komt doordat de definitie van S&O-mkb gelijk is gesteld aan WBSO-gebruik.

NB2: de percentages van de afzonderlijke instrumenten tellen niet op tot het totale percentage van instrumentgebruikers, omdat een bedrijf aan meerdere instrumenten deel kan hebben genomen in de onderzoeksperiode.

De BMKB richt zich ook niet specifiek op dit type, maar richt zich op een bredere doelgroep (bedrijven die banken voor een zakelijk krediet onvoldoende zekerheidsgaranties kunnen verstrekken). Daartegenover staat wel dat de BMKB ruimere mogelijkheden biedt voor ondernemers die een S&O-verklaring hebben via de WBSO.

Resumerend zien we in de analyses dat de onderscheiden typen mkb-bedrijven duidelijk verschillen in de mate waarin ze van beleidsinstrumenten gebruik maken. Zo maken zzp-bedrijven aanmerkelijk minder dan gemiddeld gebruik

van beleidsinstrumenten. Bedrijven binnen het S&O-mkb maken niet alleen (per definitie) gebruik van de WBSO, maar ze maken ook gebruik van de BMKB, TKI en Economische missies met bewindspersonen. Dit doen ze gemiddeld vaker dan bij de andere typen het geval is. Het percentage instrumentgebruikers onder het grootbedrijf ligt, voor alle instrumenten met uitzondering van de BMKB, veel hoger dan onder het mkb. In absolute termen geldt echter dat het overgrote deel (97 procent) van de instrumentgebruikers tot het mkb behoort.

figuur 3.1 aandeel instrumentgebruikers per type

NB1: het percentage 100 procent S&O-mkb in de WBSO komt doordat de definitie van S&O-gebruik gelijk is gesteld aan WBSO-gebruik.

NB2: het betreft hier telkens het instrumentgebruik door de onderzoekspopulatie. Er zijn ook bedrijven buiten de onderzoekspopulatie die gebruik maken van de instrumenten (bijvoorbeeld grootbedrijven). Deze zijn hier niet meegeteld.

4 Productiviteitsverschillen

De voorgaande twee hoofdstukken hebben een overzicht gegeven van de omvang en het instrumentgebruik van de typen bedrijven in het mkb. Daaruit ontstaat een beeld van vier bedrijfstypen die van elkaar verschillen in (relatieve) omvang en instrumentgebruik, maar ook in hun gemiddelde productiviteit. Zo zijn bijvoorbeeld mkb-bedrijven met personeel duidelijk productiever dan bedrijven van zzp'ers en blijkt het S&O-mkb bovengemiddeld productief (zie hoofdstuk 2).

In dit hoofdstuk bekijken we de productiviteit van de verschillende typen nader en zien we of de typologie ook geschikt is om het mkb in te delen op basis van deze maatstaf. Productiviteit is een indicator van hoe efficiënt een bedrijf is, maar geeft ook een indicatie van hoe innovatief en succesvol een bedrijf is. In paragraaf 4.1 vergelijken we de spreiding in de productiviteit tussen de typen. In paragraaf 4.2 corrigeren we voor structuurkenmerken en in 4.3 introduceren we de zelfstandigheid van het mkb als mogelijk belangrijke verklarende kracht achter verschillen in productiviteit binnen het mkb. Om betere vergelijkingen tussen typen te maken is hier voor zogeheten uitbijters gecorrigeerd (zie kader 4.1). De centrale vraag in dit hoofdstuk is als volgt.

Wat zijn de productiviteitsverschillen tussen verschillende typen mkb-bedrijven en wat zijn de productiviteitsverschillen tussen mkb-bedrijven binnen een en hetzelfde type?

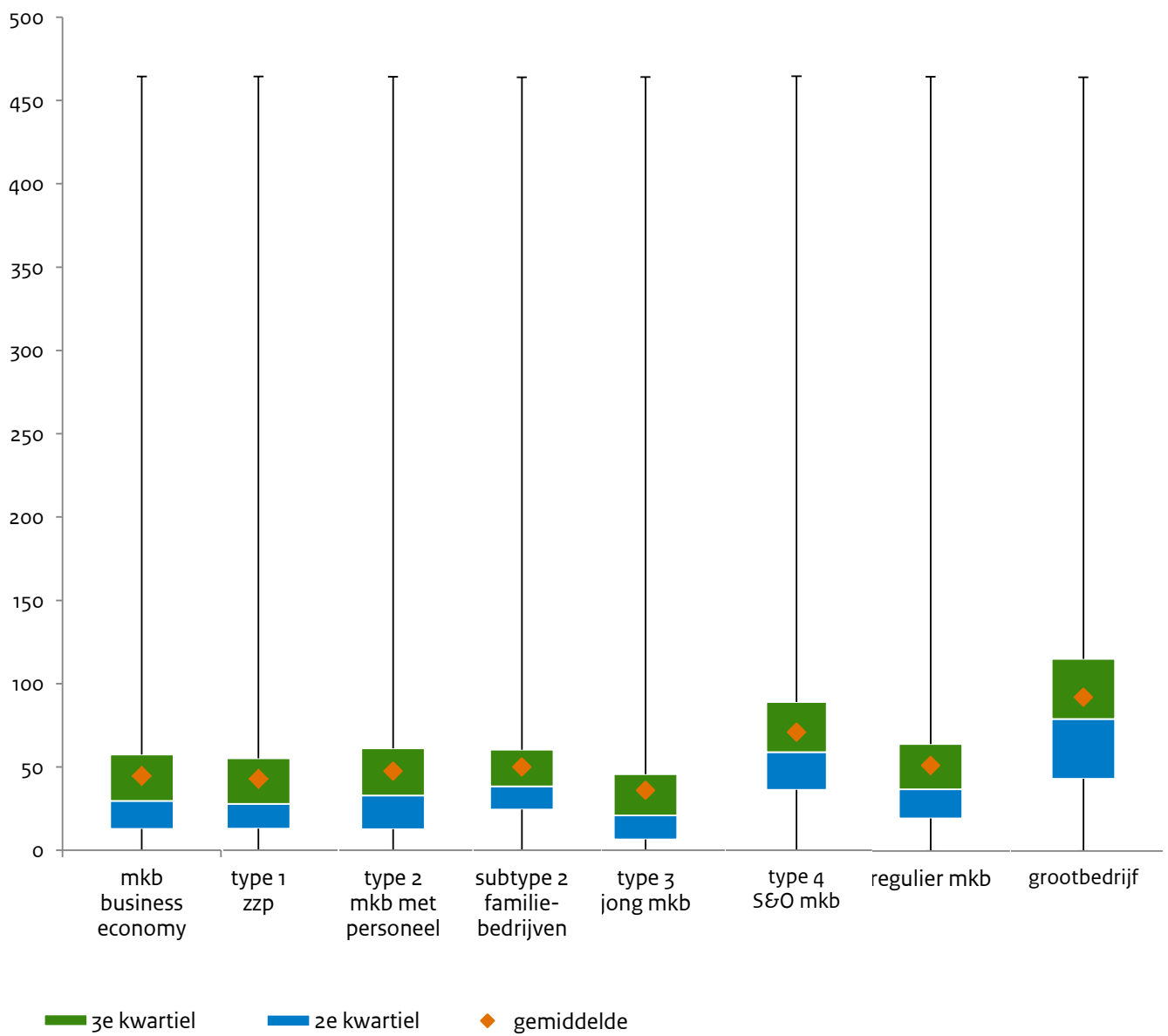
Kader 4.1 verschillen boxplots en uitkomsten paragraaf 2.1

Wat betreft prestaties ontstaat in figuur 4.1 soms een ander beeld dan dat geschetst in paragraaf 2.1. Dit komt doordat hier de extreme waarden in de gehele populatie zijn verwijderd. Zonder te trimmen zouden de maxima sterk uiteenlopen en door te trimmen kunnen we groepen bedrijven vergelijken die heel verschillend van elkaar zijn. Een verschil ontstaat bijvoorbeeld voor de familiebedrijven, die met trimmen productiever zijn dan niet-familiebedrijven.

4.1 Productiviteitsprestaties

In deze paragraaf bespreken we de prestaties van de verschillende typen mkb-bedrijven door te kijken naar hun arbeidsproductiviteit, gemeten als de toegevoegde waarde per fte.

Figuur 4.1 laat deze arbeidsproductiviteit en de spreiding ervan per type zien. Van de vier hoofdtypen kent het S&O-mkb duidelijk de hoogste productiviteit. De gemiddelde productiviteit ligt met 70 200 per fte ruim hoger dan die van het mkb in de business economy en de mediaan is met 58 200 euro ruim twee keer zo hoog als die van het mkb in de business economy. In figuur 4.1 zijn nog twee andere benchmarkgroepen opgenomen. Allereerst is er het regulier mkb; het deel van het mkb met personeel dat niet kruist met het jong mkb of het S&O-mkb. Deze groep blijkt meer dan een middenmoter te zijn, met een gemiddelde en mediane productiviteit die 7 000 euro boven die van de onderzoekspopulatie ligt. Als tweede is ook de productiviteit van het grootbedrijf opgenomen ter vergelijking. De arbeidsproductiviteit is daar aanzienlijk hoger dan in het mkb en springt er duidelijk uit als meest productieve groep bedrijven. De gemiddelde en mediane waarden bedragen respectievelijk 91 700 euro en 78 700 euro en zijn daarmee, respectievelijk, twee keer en ruim tweeënehalf keer zo groot als in de mkb-populatie. Bij het jong mkb is sprake van een lagere productiviteit; zij zijn gemiddeld 9 000 euro per fte minder productief dan de populatie. Als onderdeel van het mkb met personeel doen familiebedrijven het wat beter, met een gemiddelde productiviteit van 50 000 euro en een mediaan gelijk aan 38 400 euro.

figuur 4.1 spreidingsmaatstaven productiviteit (1 000 euro) naar type, getrimd op 0,5%

4.2 Verschillen in productiviteit tussen en binnen de typen

Figuur 4.1 in de vorige paragraaf laat vooral zien dat de spreiding binnen de typen erg groot is. Dit blijkt uit het feit dat de omvang van het vierde kwartiel – de lijn boven het groene deel van de box – vele malen groter is dan de drie kwartielen eronder. Het S&O-mkb heeft met afstand de hoogste productiviteit binnen het mkb en het grootbedrijf als benchmark heeft ook een duidelijk hogere productiviteit dan het gehele mkb in de business economy.

In deze paragraaf kijken we in hoeverre de productiviteitsverschillen tussen en binnen de typen samenhangen met de structuurkenmerken sector, leeftijd en grootteklasse. Uit de productiviteitsliteratuur weten we dat de ene bedrijfstak door het type productieproces een hogere arbeidsproductiviteit heeft dan de andere. Ook leert de literatuur ons dat schaalvoordelen kunnen leiden tot een hogere productiviteit. Ook leeftijd hangt positief samen met productiviteit. Dit heeft te maken met leer- en aanpassingsprocessen in bedrijven zodra ze op de markt actief zijn.

Om te kunnen corrigeren voor structuurkenmerken, schatten we de volgende regressiespecificatie:

$$y_i = \alpha + \beta_1 \text{Bedrijfstak}_i + \beta_2 \text{Grootteklasse}_i + \beta_3 \text{Bedrijfsleeftijd}_i + \epsilon_i$$

Hierbij is y_i de 0,5 procent-getrimde arbeidsproductiviteit per bedrijf en zijn er dummies opgenomen per bedrijfstak, grootteklasse en bedrijfsleeftijd. De foutterm ϵ_i vertegenwoordigt het deel van de productiviteit dat niet verklaard kan worden door de variantie in de structuurkenmerken van de bedrijven; het deel waar we naar op zoek zijn.

Spreiding tussen de typen

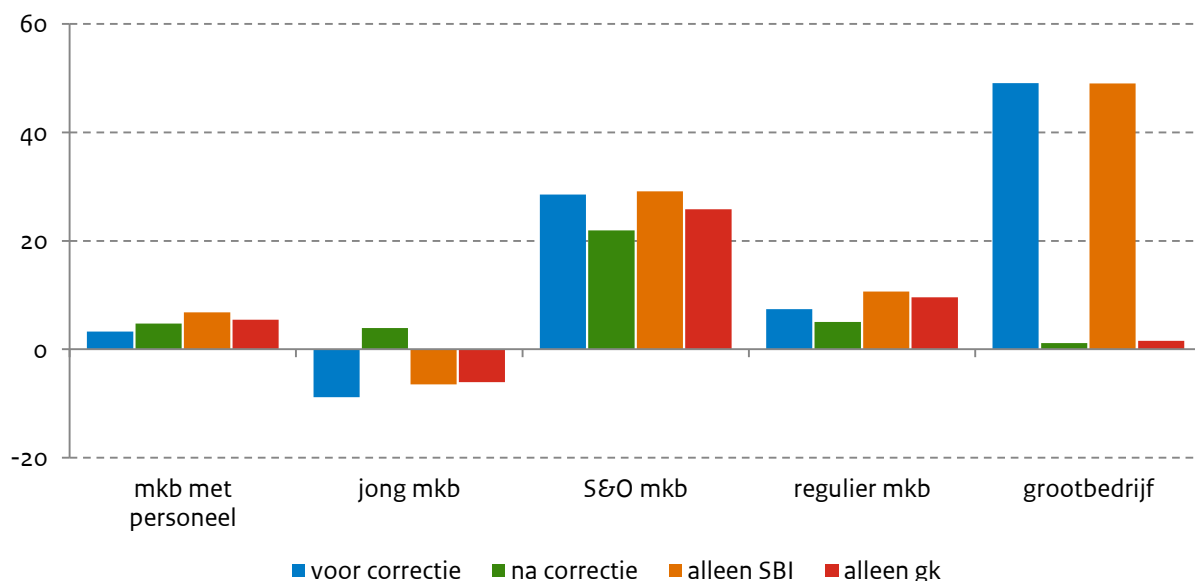
Figuur 4.2 toont wat er met de spreiding in productiviteit tussen de typen gebeurt via de correctie. De verandering in spreiding bekijken we hier door te volgen wat er gebeurt met de afwijking van de mediaan ten opzichte van die mediaan bij het mkb in de business economy. Die laatste groep vormt dus de benchmark en is daarom niet in de figuur opgenomen. Er is verder een selectie gemaakt van de meest opvallendste resultaten. Uit de figuur blijkt dat de spreiding tussen de typen afneemt door de correctie voor structuurkenmerken. Anders gezegd: een groot deel van de spreiding in productiviteit tussen de typen hangt samen met de bedrijfstak of grootteklasse waarin een bedrijf actief is of met de leeftijd van het bedrijf.

Uit figuur 4.2 kunnen we ook het effect van de drie correcties afzonderlijk halen. De eerste correctie (groen) is voor de drie structuurkenmerken samen: bedrijfstak, grootteklasse en leeftijd, maar de tweede correctie (oranje) is voor alleen bedrijfstak (SBI), de derde (rood) voor alleen grootteklasse (gk). Zo zien we dat de veel betere productiviteitsprestatie van het grootbedrijf ten opzichte van het mkb in de business economy bijna volledig verdwijnt na correctie en dat dit komt door de correctie op grootteklasse. Wanneer we dit kenmerk eruit halen, verdwijnt haast ieder verschil. Bij het jong mkb laat figuur 4.2 zien dat dit een leeftijdseffect is; de correcties voor SBI en grootteklasse hebben niet zoveel effect op het negatieve productiviteitsverschil met de benchmark. De volledige correctie (inclusief leeftijd) heeft dit wel; het negatieve verschil ten opzichte van de benchmark blijkt na correctie een licht positief verschil. Het jong mkb kent gemiddeld gezien een lagere arbeidsproductiviteit, precies omdat ze zo jong zijn. Na correctie kent het S&O-mkb nog steeds duidelijk de grootste mediane arbeidsproductiviteit ten opzichte van het gehele mkb in de business economy. Los van de structuurkenmerken van deze groep, heeft het behoren tot deze groep dus een positief effect op productiviteit.

8 Om te corrigeren voor extreme verdelingen met sterke uitschieters, is de arbeidsproductiviteit voor de gehele onderzoekspopulatie getrimd op 0,5 procent. Dat wil zeggen dat de 0,5 procent laagste waarden en de 0,5 procent hoogste waarden voor het gehele mkb in de business economy in januari 2016 verwijderd zijn. Op die manier zijn de verschillende typen ook beter vergelijkbaar: zonder trimmen is het maximum van de productiviteit bij zzp-bedrijven bijvoorbeeld extreem hoog.

9 Syverson, C. (2011). What Determines Productivity? *Journal of Economic Literature*, 49(2), 326-65.

10 Een dummyvariabele heeft een waarde gelijk aan 1 wanneer het bedrijf in de betreffende sector of grootteklasse valt en anders een waarde gelijk aan 0.

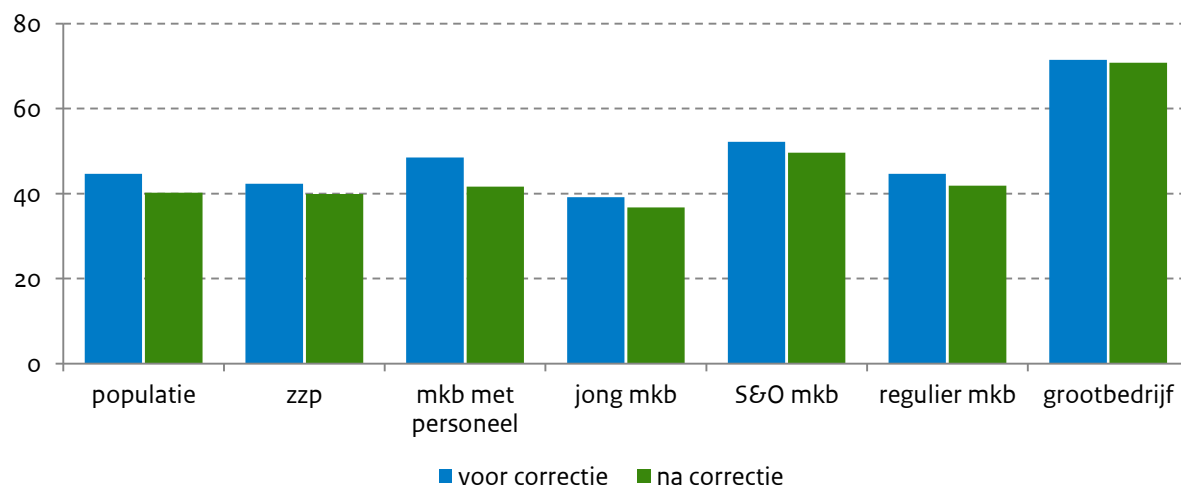

figuur 4.2 spreiding arbeidsproductiviteit tussen typen: afstand van de mediaan van een type tot de mediaan van het mkb in de business economy (1 000 euro)

Spreiding binnen de typen

Figuur 4.3 vergelijkt de productiviteits spreiding binnen de typen door de afstand tussen het 1e en 3e kwartiel voor en na correctie van structuurkenmerken met elkaar te vergelijken. We zien in figuur 4.3 twee zaken. Allereerst: voor alle onderscheiden typen mkb-bedrijven is sprake van een spreiding binnen de typen die niet beduidend kleiner is dan de spreiding in de totale bedrijvenpopulatie binnen het mkb. Zeker in het S&O-mkb en het grootbedrijf is deze spreiding groot. Daarnaast: de spreiding – en dus de variantie binnen een type¹¹ – neemt af door de correctie voor

structuurkenmerken, maar niet veel. Dit blijkt uit een vergelijking van de groene balkjes (steeds iets kleiner) met de blauwe balkjes. Bijvoorbeeld: voor het mkb in de business economy (“populatie”) is deze afstand gelijk aan 44 600 euro per fte. Na correctie bedraagt deze 40 200 euro. Dit effect is het sterkst bij het mkb met personeel: een afname van 14 procent. Ook na correctie blijkt de spreiding binnen de verschillende typen mkb-bedrijven niet beduidend kleiner te zijn dan de bedrijven in de totale populatie van mkb-bedrijven in de business economy.

figuur 4.3 spreiding arbeidsproductiviteit binnen typen: afstand tussen het 1e en 3e kwartiel (1 000 euro)

¹¹ Deze spreiding meten we aan de hand van de afstand tussen het 1e en 3e kwartiel.

De inzichten uit de drie figuren combinerend, blijkt het volgende: de typen verschillen niet bijzonder veel van elkaar in hun productiviteitsprestaties. Zeker wanneer we rekening houden met productiviteitsverschillen die ontstaan door de sector, leeftijd en grootteklasse van bedrijven. De spreiding in productiviteit binnen een type is groter dan tussen de typen. Elk type kent dus koplopers en achterblijvers en de spreiding hiertussen is groot, ook na correctie voor de structuurkenmerken.

4.3 Invloed van zelfstandigheid op productiviteitsprestaties

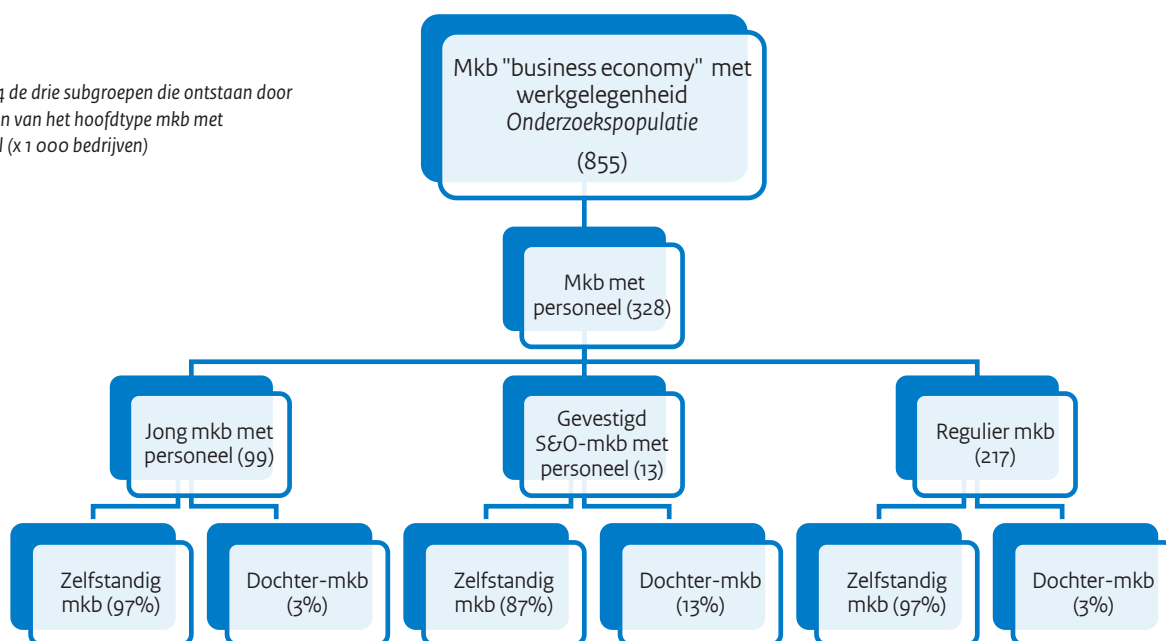
Paragraaf 4.2 concludeerde dat de productiviteitsspreiding binnen de typen groot is. Klaarblijkelijk bepalen andere factoren dan de structuurkenmerken deze spreiding. Een zo'n factor is mogelijk het al dan niet volledig zelfstandig zijn van een bedrijf. Om dit na te gaan maken we onderscheid tussen het zelfstandig mkb en dochter-mkb. Het zelfstandig mkb (zmkb) bestaat uit bedrijfseenheden die kleiner zijn dan 250 werkzame personen, maar deze mogen ook geen onderdeel zijn van een concern dat deze grens wel overschrijdt. Ook sluit het zelfstandig mkb buitenlands eigendom uit, waardoor Nederlandse onderdelen van internationale concerns in die definitie niet meetellen.

We vergelijken hier het hoofdtype mkb met personeel en drie subgroepen die ontstaan door de kruising met de andere drie hoofdtypen, te weten jong mkb met personeel, gevestigd S&O-mkb met personeel en regulier mkb met personeel.

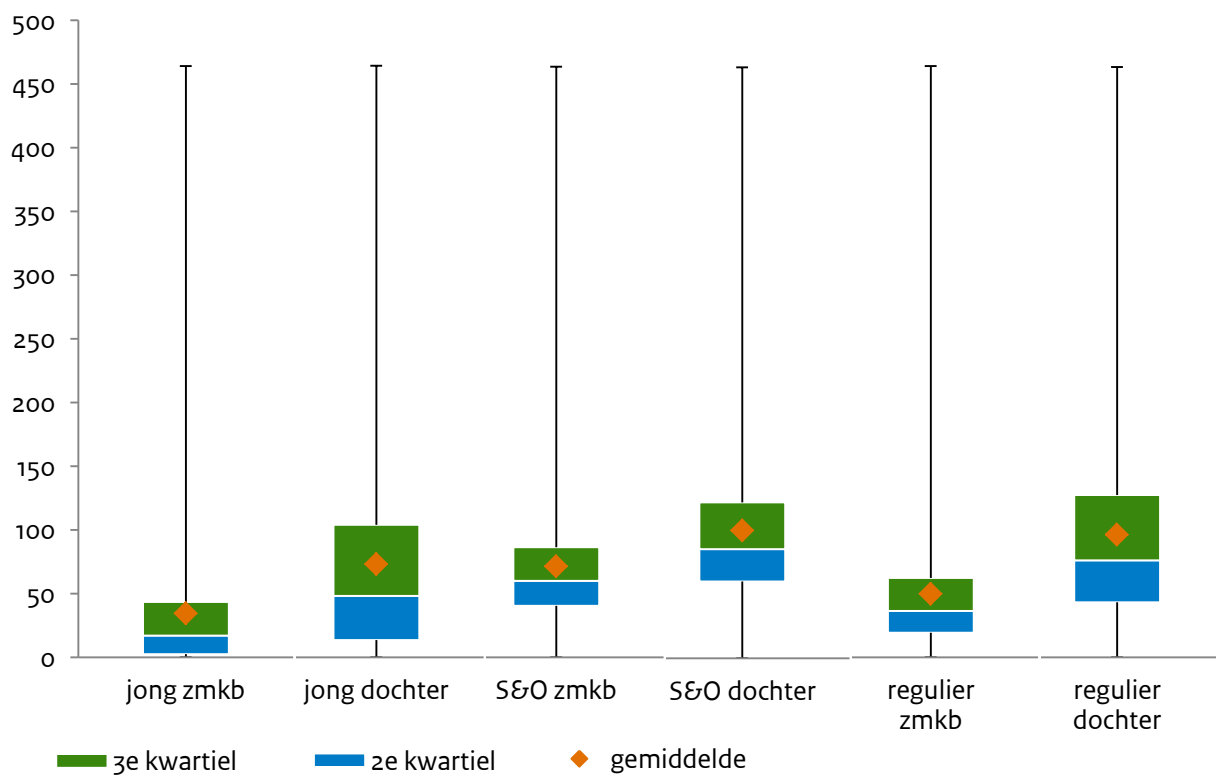
Figuur 4.4 geeft dit grafisch weer. We nemen specifiek deze groepen, omdat ze vanuit beleidsperspectief interessant zijn¹². Voor deze groepen meten we dus de arbeidsproductiviteit, uitgesplitst naar wel en niet zmkb.

De verschillen in productiviteit tussen zmkb en dochters zijn veel duidelijker dan de verschillen tussen de mkb-typen zoals die in figuur 4.1 naar voren kwamen. In alle onderscheiden typen kennen dochterbedrijven een aanzienlijk hogere productiviteit dan zelfstandig mkb. Bij het regulier mkb is dit verschil het grootst: de mediane productiviteit is bij de dochters 39 900 euro per fte hoger. Bij het regulier zmkb is de toegevoegde waarde per fte 36 400 euro, bij de reguliere dochters bijna twee keer zo hoog (76 300 euro). Het verschil tussen zmkb en de dochters is het kleinst bij het gevestigd S&O-mkb met personeel: 22 600 euro per fte hoger bij dochters. Verschillen in productiviteit hangen dus in ieder geval samen met het al dan niet onderdeel zijn van een groter en/of internationaal concern. Mogelijke verklaringen hiervoor zijn dat er kennisdiffusie van moeder naar dochter plaatsvindt, het beter benutten van schaalvoordelen van de moeder en het opkopen van productieve mkb-bedrijven door grotere bedrijven. Maar om dat te bepalen is vervolgonderzoek nodig. Zeker omdat er nog meer factoren zijn die samenhangen met verschillen in productiviteit tussen bedrijven en die niet zijn meegenomen in deze verkenning (zoals bijvoorbeeld de kapitaalintensiteit van bedrijven).

figuur 4.4 de drie subgroepen die ontstaan door kruisingen van het hoofdtype mkb met personeel (x 1 000 bedrijven)

¹² Binnen de groep mkb met personeel voert het ministerie van EZK specifiek beleid op startende bedrijven (verschillende financieringsinstrumenten zoals ook de BMKB) en op bedrijven die aan S&O doen (bijvoorbeeld de WBSO). Ten slotte blijft er een groep over waar het ministerie geen specifiek beleid op voert; het regulier mkb.

figuur 4.5 spreiding maatstaven productiviteit (1 000 euro) naar beleidstype, getrimd op 0,5%

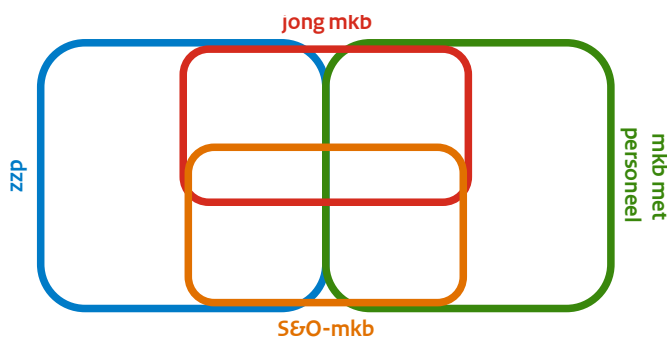
Bijlage 1 Het model van Panteia

In deze bijlage wordt de opbouw van de typologie van Panteia uitgelegd. Het is van belang om de opbouw van het model te begrijpen, om de resultaten van dit onderzoek goed te kunnen interpreteren en te plaatsen. In dit onderzoek is het oorspronkelijke model van Panteia op verschillende punten aangepast. Bijlage 2 gaat hier verder op in.

Het model heeft in de basis twee dimensies: 'bedrijfsleeftijd' en 'strategie'. Strategie is ingedeeld op een schaal die loopt van continuïteit aan één uiteinde tot waardecreatie (door speur- en ontwikkelingswerk) aan het andere uiteinde. Het idee is dat er een verschil bestaat tussen bedrijven die primair gericht zijn op overleven en bedrijven met ambitieuze groei-doelstellingen.

Hoofdtypen

Langs de twee bovengenoemde assen bedrijfsleeftijd en strategie, zijn vier typen te onderscheiden: zzp'ers, het mkb met personeel, jonge bedrijven, en het S&O-mkb. Dit noemen we de 'hoofdtypen'. figuur B1.1 maakt die groepen zichtbaar; de zzp'ers vallen in de blauwe rechthoekige omlijning, het jonge mkb in de rode omlijning enzovoorts. Alle kerndefinities uit dit rapport zijn te vinden in kader B1.1.

figuur B1.1 alle hoofdtypen van Panteia

Kruisingen van hoofdtypen

Wat opvalt in figuur B1.1 is de overlap van de rechthoekige omlijningen in het model. In die overlap ontstaan de 'kruisingen van de hoofdtypen': in tegenstelling tot traditionele indelingen van het mkb, kent dit model typen die elkaar niet uitsluiten. Een bedrijf kan bijvoorbeeld zowel jong als S&O-mkb zijn. Dit type komt terug in het model als het deel waar de rode en oranje rechthoeken elkaar overlappen. Een bedrijf kan ook zzp'er en jong zijn, of zelfs zzp'er, jong én aan S&O doen.

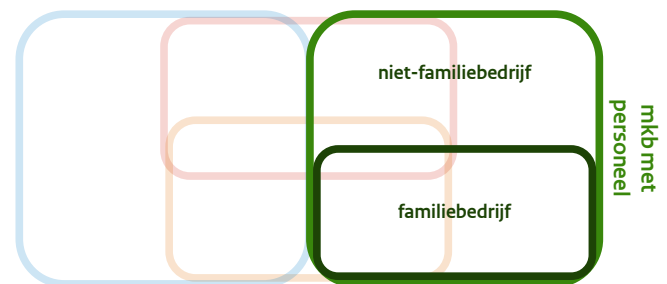
Twee typen in dit model sluiten elkaar echter wel uit; namelijk de zzp'ers (het blauwe vlak) en het mkb met personeel (het groene vlak). Deze zijn complementair; een bedrijf is óf zzp'er óf mkb met personeel. Alle mogelijke kruisingen van de hoofdtypen worden in figuur B1.2 weergegeven. De vlakken die leeg zijn, zijn de overige categorieën: enerzijds de gevestigde¹³, niet-S&O-zzp'ers, anderzijds het gevestigd, niet-S&O-mkb met personeel. Vooral deze laatste groep is vanuit een beleidsperspectief ook relevant, omdat hier geen specifiek doelgroepenbeleid op wordt gevoerd. Dit type noemen we in dit rapport daarom ook wel het 'regulier mkb'.

figuur B1.2 kruisingen van de hoofdtypen

Subtypen

Naast de vier onderscheiden hoofdtypen en de mogelijke kruisingen daartussen, bevat het model ook nog 'subtypen'¹⁴. In dit rapport gebruiken we alleen de subtypen van het mkb met personeel, waar een onderscheid naar familiebedrijven en niet-familiebedrijven wordt gemaakt. Een familiebedrijf is een bedrijf waarbij één familie direct of indirect een meerderheid van zeggenschap heeft (bij beursgenoteerde bedrijven 25 procent). De familie moet formeel betrokken zijn bij het bestuur en het bedrijf moet ook juridisch overdraagbaar zijn. Het CBS volgt de definitie van de Europese Commissie.

figuur B1.3 subtype mkb met personeel: familiebedrijven en niet-familiebedrijven

¹³ Niet-jong; ouder dan 5 jaar.

¹⁴ In theorie is het ook mogelijk om nog een niveau dieper te gaan, door te kijken naar de kruisingen van verschillende subtypen. Om de scope van dit onderzoek te beperken, hebben we ervoor gekozen om dit niveau niet te behandelen.

Kader B1.1 kerndefinities

Hieronder worden de belangrijkste definities toegelicht die in dit onderzoek worden gebruikt. Een uitgebreide technische toelichting is te vinden bijlage 4.

Totale mkb (onderzoekspopulatie)

Bedrijven tot 250 werknemers in de business economy met werkgelegenheid (de business economy telt de overheidssector niet mee, net als de agrarische sector, financiële dienstverlening, onderwijs, zorg en een aantal andere sectoren) en actief op 1 januari 2016. Deze populatie komt overeen met de populatie die in de Staat van het mkb wordt gebruikt.

Bedrijven van zzp'ers (in het onderzoek ook aangeduid als zzp'ers)

Bedrijven van personen die als zzp'er gelden en een bedrijf hebben; zelfstandige ondernemers en directeur-groootaandeelhouders (dga) zonder personeel. Zzp'ers kunnen in een vof of maatschap samenwerken. Deze bedrijven van zzp'ers zijn dan bedrijven met meerdere werkzame personen. De categorie 'overige zelfstandigen', die door het CBS ook tot de zzp'ers wordt gerekend, bestaat uit zzp'ers zonder bedrijf en komen dus ook niet in de typologie voor.

Mkb met personeel

Het mkb met personeel is de tegenhanger van het type zzp. Bedrijven die niet van een zzp'er zijn, zijn daarmee per definitie een mkb-bedrijf met personeel. Daar blijken ook nog bedrijven zonder zzp'er én zonder personeel in te zitten. Die groep van ongeveer 150 duizend bedrijven is niet opgenomen in de populatie van het onderzoek.

S&O-mkb

Bedrijven die in ten minste één van de jaren 2012-2016 gebruik hebben gemaakt van de WBSO. Dat instrument voorziet in een fiscale tegemoetkoming in de uitgaven aan S&O-personeel en overige S&O-niet-loonkosten. Daarmee betreft het technisch gezien alleen bedrijven die S&O-inspanningen verrichten. Dit wordt als proxy gebruikt voor alle mkb-bedrijven die aan S&O doen.

Jong mkb

Bedrijven jonger dan 5 jaar (op 1 januari 2016).

Familiebedrijf

Bedrijf waarbij één familie direct of indirect een meerderheid van zeggenschap heeft (bij beursgenoteerde bedrijven 25 procent). De familie moet formeel betrokken zijn bij het bestuur en het bedrijf moet ook juridisch overdraagbaar zijn. Het CBS volgt de definitie van de Europese Commissie.

Regulier mkb

Gevestigd, niet-S&O-mkb met personeel.

Instrumentgebruiker

Een bedrijf dat in de periode 2012-2016 ten minste één keer een beroep heeft gedaan op één van de instrumenten WBSO, BMKB, TKI of Economische missies met bewindspersonen.

Snelle of matige krimp

Gemiddelde jaarlijkse krimp in werkgelegenheid van 5 tot 10 procent over een periode van 3 jaar.

Stabiel of matige groei

bedrijven of bedrijven met een gemiddelde jaarlijkse werkgelegenheidsgroei van maximaal 5 procent over een periode van 3 jaar.

Snelle groei

Bedrijf met een gemiddelde jaarlijkse werkgelegenheidsgroei van ten minste 10 procent over een periode van 3 jaar. Deze definitie wijkt af van de OESO-definitie die alleen betrekking heeft op bedrijven met ten minste 10 werkzame personen.

Startend mkb

Bedrijven jonger dan 3 jaar (op 1 januari 2016).

Gevestigd mkb

Bedrijven van 5 jaar en ouder (op 1 januari 2016).

Bijlage 2 Verschillen met Panteia-typologie

Er bestaan verschillen tussen het oorspronkelijke model van Panteia en het model zoals dat in dit onderzoek is toegepast. Deze verschillen zijn onder te verdelen in verschillen in de onderzoeks-populatie en verschillen in de hoofdtypen.

Onderzoekspopulatie

Startpunt van dit onderzoek is het totaal aantal mkb-bedrijven in de business economy op 1 januari 2016. In het Panteia-onderzoek werd deze afbakening niet toegepast. De term business economy wordt internationaal het meest gebruikt om het mkb tot een relevante groep sectoren in te perken. De business economy telt de overheidssector niet mee, net als de agrarische sector, financiële dienstverlening, onderwijs, zorg en een aantal andere sectoren¹⁵.

Op 1 januari 2016 telde Nederland in totaal 1 006 530 bedrijven in het mkb die in de business economy actief waren¹⁶. Dit getal komt overeen met de cijfers op de 'Staat van het mkb'¹⁷ van het CBS. Om hierbij aan te sluiten, is er voor gekozen om de typologie voor het hele mkb in beeld te brengen, en niet alleen voor het zelfstandig mkb¹⁸. In het Panteia-onderzoek werd het zelfstandig mkb gehanteerd als uitgangspunt.

Een deel van deze ruim 1 miljoen bedrijven is niet van zzp'ers én heeft geen personeel. Het gaat om ruim 150 duizend bedrijven¹⁹, zonder werkgelegenheid. Deze groep wordt in dit rapport niet ingedeeld naar een typologie. Zonder die bedrijven resteert een onderzoekspopulatie van in totaal 855 410 mkb-bedrijven met werkgelegenheid. Deze ruim 855 duizend bedrijven zijn daarmee de basis voor dit onderzoek.

Hoofdtypen

De gebruikte typologie is ook wat betreft de definities van hoofdtypen anders dan het oorspronkelijke model van Panteia. Drie van die vier hoofdtypen zijn aangepast om tot een betere, zuiverdere of beleidsmatig zo relevant mogelijke analyse te komen.

Hieronder worden de wijzigingen besproken. Tabel B2.1 geeft een vergelijking van dit onderzoek met dat van Panteia voor wat betreft de aandelen in het aantal bedrijven van de hoofdtypen als percentages van de totale populatie.

1. Zzp: Het mkb dat bestaat uit bedrijven van zzp'ers, wordt niet langer gevormd door bedrijven met 1 werkzame persoon in het ABR. In dit onderzoek wordt eerst onderscheiden welke personen zzp'er zijn volgens de definitie van het CBS: een zelfstandige ondernemer zonder personeel, een dga (directeur-groootaandeelhouder) zonder personeel of een overige zelfstandige. Van die laatste groep is geen bedrijf bekend. Deze groep is daarom niet in het onderzoek betrokken. Voor de overige twee typen geldt: bedrijven van deze zzp'ers behoren tot het type 'zzp-bedrijven'.
2. Mkb met personeel: Het mkb met personeel (in het Panteia-onderzoek aangeduid als 'regulier mkb') is de tegenhanger van zzp-bedrijven en daarom per definitie ook veranderd. Als extra aanpassing bestaat deze groep niet langer alleen uit bedrijven die niet van zzp'ers zijn, maar uit bedrijven die ook daadwerkelijk personeel hebben. Bedrijven in het mkb in de business economy die én niet van zzp'ers zijn én geen werkgelegenheid hebben, sluiten we geheel uit in het rapport.
3. S&O-mkb: Het S&O-mkb (in het Panteia-onderzoek aangeduid als innovatief mkb gericht op waardecreatie) bestond uit bedrijven met een bepaalde positie op de Panteia Innovatiepiramide. Die positie werd bepaald met behulp van vragen uit de CIS (Community Innovation Survey), de innovatie-enquête van het CBS. Dat betekent per definitie dat deze indicator niet integraal gemeten kan worden. Bovendien heeft de enquête alleen betrekking op bedrijven met ten minste 10 werkzame personen. Om tot een integrale meting te komen, bestaat dit type in dit rapport uit gebruikers van de WBSO in de periode 2012-2016. Omdat dit een fiscale maatregel is die zich richt op speur- en ontwikkelingswerk (S&O), en dat een veel smaller concept is dan innovatie, spreken we van S&O-mkb.

¹⁵ Cultuur, sport en recreatie, belangen- en hobbyverenigingen en overige persoonlijke dienstverlening.

¹⁶ Er zijn veel meer bedrijven die bij de KVK zijn ingeschreven dan door het CBS tot de bedrijvenpopulatie gerekend worden. Een juridische eenheid (KVK-nummer) wordt pas een CBS bedrijfseenheid (BEID) als er sprake is van omzet of werkgelegenheid.

¹⁷ www.staatvanhetmkb.nl

¹⁸ Het zelfstandig mkb bestaat uit bedrijfseenheden die kleiner zijn dan 250 werkzame personen en ook niet onderdeel zijn van een ondernemingsgroep die in totaal wel groter is dan deze grens. Ook sluit het zelfstandig mkb buitenlands eigendom uit, waardoor Nederlandse onderdelen van internationale concerns in die definitie niet meetellen. Het zelfstandig mkb is daarmee een zuiverder afbakening van het mkb.

¹⁹ Een substantieel deel van deze groep bestaat uit bedrijven van personen die geen winstaangever zijn en geen resultaat hebben uit overige arbeid. De rest van de bedrijven hebben vaak een directeur met een gezamenlijk bevoegd gezag met andere bestuurders. Er zijn dan meerdere aanmerkelijk belanghouders met een relatief klein belang. Hun vergoeding is beperkt en zij hoeven daarom geen loonbelastingaangifte te doen. Daarom komen zij niet voor in de Polisadministratie (geen werknemers of dga's) en niet in inkomstenbelastinggegevens (geen zelfstandige).

²⁰ Dit aandeel heeft betrekking op 2012.

Type	Panteia (2014)	Huidig onderzoek (2016)	Toelichting
Onderzoekspopulatie (aantallen)	1 586 900	855 410	In het huidige onderzoek is enkel uitgegaan van de business economy en van bedrijven met werkgelegenheid, hierdoor komt het aantal lager uit. Een ander populatieverschil zit in het gebruik van het zelfstandig mkb in het Panteia-onderzoek. Dat wordt in het huidige onderzoek alleen in een verdiepende stap gebruikt.
Zzp	67%	62%	In het huidige onderzoek kijken we naar bedrijven van zzp'ers, in het Panteia-onderzoek gaat het om bedrijven met één werkzame persoon.
Regulier mkb / mkb met personeel	28%	38%	In het huidige onderzoek kijken we naar bedrijven die niet van zzp'ers zijn, in het Panteia-onderzoek gaat het om bedrijven met ten minste twee werkzame personen.
Jong mkb	39%	32%	Door het CBS is recent een officiële leeftijdsindeling ontwikkeld die ten tijde van het Panteia-onderzoek nog niet bestond.
Innovatief mkb / S&O-mkb	35%	2%	In het Panteia-onderzoek is gebruik gemaakt van de innovatiepiramide. De bovenste drie lagen van dat model worden in die typologie als innovatief mkb gerekend. In het huidige onderzoek is het hoofdtype innovatief mkb vervangen door het type S&O-mkb. S&O is een veel smallere benadering dan innovatie. S&O-mkb is in dit onderzoek gelijk gesteld aan het gebruik van WBSO.

tabel B2.1 vergelijking aandelen hoofdtypen Panteia-model met huidige onderzoek

Bijlage 3 Methodologie

Datakoppeling

Voor het in beeld brengen van de typologie, ofwel de operationalisatie, wordt gebruik gemaakt van de mogelijkheden die CBS-data bieden. Een aantal definities is – ten opzichte van de Panteia-definitie – aangepast om de typen beter te kunnen meten (zie bijlage 2). Daarnaast zijn sinds het onderzoek door Panteia enkele nieuwe bronnen bij het CBS beschikbaar gekomen:

- Het CBS onderscheidt inmiddels ook het aantal familiebedrijven. Het subtype familiebedrijven binnen het type ‘mkb met personeel’ kan daarom nu wel gemeten worden. Dit was in het Panteia-rapport nog niet zo.
- Door de koppeling aan het instrumentengebruik kan voor verschillende voor het beleid relevante bedrijfstypen gezien worden in welke mate zij bereikt worden door deze instrumenten.

Om de mogelijkheden tot vergaande kruisingen die de typologie biedt optimaal te benutten, is het van belang een integraal analysebestand samen te stellen waarin alle bedrijven zitten die tot de populatie behoren. Op basis van de kenmerken is voor ieder bedrijf bekend tot welk type het behoort. Ook het aantal fte en de toegevoegde waarde zijn integraal beschikbaar in het bestand. In bijlage 4 staat beschreven hoe het onderzoeksbestand is samengesteld en welke keuzes zijn gemaakt om de verschillende (sub)typen in beeld te brengen.

Aansluiting bij Staat van het mkb

In dit onderzoek is precies aangesloten bij de afbakening van de bedrijvenpopulatie die ook voor de Staat van het mkb is gebruikt, zodat de gegevens overeenkomen. Hierbij is gekeken naar de business economy (SBI B-N en 95, exclusief K), bedrijven tot 250 werknemers. Het betreft hier bedrijven die actief waren op 1 januari 2016. Dit levert een totaal aantal mkb'ers op van 1 006 530 op 1 januari 2016, overeenkomstig

het aantal dat is gebruikt voor de Staat van het mkb. Het aantal fte en de toegevoegde waarde zijn ook naar het totaal geschaald en geschaald naar de categorieën bedrijven met 0-50 werkzame personen en bedrijven met 50-250 werkzame personen.

Meetjaren

Het peilmoment waarop we de typologie hebben afgebakend, is 1 januari 2016. Niet alle informatie die benodigd is om de omvang en prestaties van bepaalde typen te meten, is voor dat moment beschikbaar. In die gevallen is oudere informatie gebruikt en toegepast op de populatie in 2016:

- Bedrijven van zzp'ers zijn geïdentificeerd in 2016;
- Toegevoegde waarde en het aantal fte zijn beschikbaar tot 2015.

Instrumentgebruik bedrijvenbeleid

De analyses hebben betrekking op het gebruik van beleidsinstrumenten in de periode 2012 tot en met 2016. In deze studie zijn de volgende instrumenten binnen het bedrijvenbeleid meegenomen: Wet op de Bevordering van Speur- en Ontwikkelingswerk (WBSO)²¹, Borgstelling MKB Kredieten²² (BMKB), Economische missies met bewindspersonen²³ en de Topconsortia voor Kennis en Innovatie (TKI)²⁴.

Voor de WBSO, BMKB en Economische missies met bewindspersonen is het instrumentgebruik, c.q. de programmadeelname over de gehele periode 2012 tot en met 2016 in de analyse betrokken. Voor de TKI's hebben de gegevens betrekking op deelname aan PPS-onderzoeksprojecten in de jaren 2013 en 2014.

Voor deze instrumenten is eerder in het kader van de onderzoeksreeks “Gebruik van beleidsinstrumenten door topsectoren” een koppeling gemaakt tussen gegevens bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) over het gebruik van beleidsinstrumenten en het ABR van het CBS.

²¹ www.rvo.nl/subsidies-regelingen/wbso

²² www.rvo.nl/subsidies-regelingen/borgstelling-mkb-kredieten-bmkb

²³ www.rvo.nl/onderwerpen/internationaal-ondernemen/netwerken-en-contacten/handelsmissie/soorten-handelsmissies/uitgaande-handelsmissies

²⁴ www.rvo.nl/subsidies-regelingen/pps-toeslag-onderzoek-en-innovatie

Bijlage 4 Technische toelichting

Voor dit onderzoek is een analysebestand samengesteld met als populatie alle bedrijven in het ABR die tot het mkb in de business economy behoren op 1 januari 2016. Vervolgens zijn voor iedere waarneming in die populatie kenmerken toegevoegd uit verschillende bronnen die het mogelijk maken om bedrijven toe te kennen aan een bepaald type of subtype. Doordat er een integrale dataset is gemaakt, kunnen alle (sub)typen gecombineerd worden. Zo kan er op heel specifieke doelgroepen ingezoomd worden, zoals jonge en innovatieve familiebedrijven.

Het analysebestand bevat ook informatie over het gebruik van een viertal instrumenten in het bedrijvenbeleid (BMKB, Economische missies met bewindspersonen, TKI en WBSO) in de periode 2012-2016. Instrumentengebruik, werkgelegenheid in fte, toegevoegde waarde, productiviteit en gemiddelde grootte kunnen voor ieder type, subtype en verdere combinaties van typen gemeten worden.

Bedrijven van zzp'ers

In dit onderzoek zijn zzp-bedrijven bedrijven van personen die als zzp'er gelden. Daarbij sluiten we aan op de afbakening van zzp'ers die het CBS hanteert. Dat wil zeggen, de volgende personen:

- Zelfstandige ondernemers zonder personeel;
- Directeur-groootaandeelhouders (dga's) zonder personeel;
- Overige zelfstandigen.

De eerste groep bestaat uit zelfstandigen voor de inkomstenbelasting. De laatste groep bestaat bijvoorbeeld uit freelancers en mensen die inkomsten uit overige activiteiten opgeven aan de Belastingdienst, zoals enkele uren muzikles in de week, waar geen apart bedrijf voor is opgericht. Die laatste groep heeft geen bedrijven met een inschrijving bij de Kamer van Koophandel en maken dus per definitie geen onderdeel uit van een bedrijventypologie zoals de onze.

Dit begrip 'bedrijven van zzp'ers' wijkt af van het aantal zzp'ers, wat immers een concept is op het niveau van personen. Omdat meerdere zzp'ers in één bedrijf kunnen samenwerken, is het aantal bedrijven van zzp'ers lager dan het aantal zzp'ers. Bovendien hebben niet alle zzp'ers een bedrijf (overige zelfstandigen) of is hun bedrijf niet voldoende economisch actief om in het ABR een bedrijfseenheid toegekend gekregen te hebben. Dat wil zeggen: de zzp'er staat ingeschreven bij de Kamer van Koophandel, maar geeft (nog) geen omzet op bij de Belastingdienst. Tegelijkertijd kunnen zzp'ers ook meerdere bedrijven hebben. Al die bedrijven worden aangemerkt als bedrijf van een zzp'er.

Mkb met personeel

Het mkb met personeel is de tegenhanger van het type zzp. Bedrijven die niet van een zzp'er zijn, zijn daarmee per definitie een bedrijf met personeel.

Familiebedrijf

Op basis van gegevens van de Belastingdienst heeft het CBS familiebedrijven geïdentificeerd op 1 januari 2016. Deze exercitie is alleen uitgevoerd voor bedrijven met ten minste twee werkzame personen. Het CBS volgt de definitie van familiebedrijven van de Europese Commissie. Die bepaalt dat een familiebedrijf een bedrijf is, waarbij één familie direct of indirect een meerderheid van zeggenschap heeft (bij beursgenoteerde bedrijven 25 procent). De familie moet formeel betrokken zijn bij het bestuur en het bedrijf moet ook juridisch overdraagbaar zijn.

Door de manier waarop de bedrijfstypen 'zzp' en 'mkb met personeel' in dit onderzoek zijn afgebakend, kunnen er ook familiebedrijven voorkomen in de groep bedrijven van zzp'ers die bestaan uit samenwerkingsverbanden van meerdere zzp'ers. Om aan te sluiten op het door Panteia ontwikkelde model, en omdat de focus op familiebedrijven primair ligt op familiebedrijven in het mkb met personeel, zijn de familiebedrijven van zzp'ers niet in beeld gebracht.

S&O-mkb

In dit onderzoek is S&O-mkb gedefinieerd als bedrijven die in ten minste één van de jaren 2012-2016 gebruik hebben gemaakt van de WBSO en dus aan speur- en ontwikkelingswerk doen. Dit betekent dat het WBSO-gebruik van het S&O-mkb per definitie 100 procent is.

Groeitypen

Binnen het S&O-mkb worden subtypen onderscheiden naar gelang de door hen gerealiseerde werkgelegenheidsgroei in de afgelopen drie jaar. Dit kenmerk zit in het Bedrijfsdemografisch Kader (BDK), een aanvulling op het ABR. De volgende categorieën worden daarin onderscheiden:

- Te jong om groeicategorie te bepalen;
- Snelle krimp: gemiddelde jaarlijkse krimp van ten minste 10 procent;
- Matige krimp: gemiddelde jaarlijkse krimp van 5 tot 10 procent;
- Stabiël;
- Matige groei: gemiddelde jaarlijkse groei van 5 tot 10 procent;
- Snelle groei: gemiddelde jaarlijkse groei van ten minste 10 procent.

Voor de groeicategorieën bestaan eigenlijk steeds twee varianten: één voor bedrijven kleiner dan 10 werkzame personen en één voor grotere bedrijven. De officiële definitie van de OESO heeft enkel betrekking op de grotere bedrijven. Het CBS heeft ook groeicategorieën berekend voor de kleinere bedrijven. Daarbij is een afwijkende definitie gehanteerd, omdat kleine bedrijven sneller hogere groeipercentages realiseren. Immers, als er één werkzame persoon bijkomt is dit altijd al snelle groei volgens de bovenstaande eisen. Voor die kleinere bedrijven wordt daarom met absolute aantallen werkzame personen gewerkt: 0,729 werkzame personen (matige groei of krimp) of 3,31 (snelle groei of krimp).

In dit onderzoek zijn de groeicategorieën van kleine en grotere bedrijven samengevoegd. Daardoor sluit het begrip 'snelle groei' niet helemaal aan op de officiële OESO-definitie. De categorieën zijn bovendien als volgt samengevoegd:

- Snelle of matige krimp;
- Stabiël of matige groei;
- Snelle groei.

Jong mkb

De leeftijd van bedrijven is ook een variabele die is opgenomen in het Bedrijfsdemografisch Kader. De volgende bedrijfsleeftijdscategorieën komen daar in voor:

- Jonger dan 3 jaar;
- 3 tot 5 jaar;
- 5 tot 10 jaar;
- Ten minste 10 jaar.

Instrumenten in het bedrijvenbeleid

Een bedrijf wordt geïdentificeerd als een gebruiker van een instrument als het in de periode 2012-2016 (BMKB, Economische missies met bewindspersonen, WBSO) of 2013-2014 (TKI) ten minste één keer een beroep heeft gedaan op het instrument.

Toegevoegde waarde

Voor de toegevoegde waarde is gebruik gemaakt van de Productiestatistieken. Deze statistieken bestaan (deels) uit een steekproef. Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van een microbestand met geïmputeerde waarden. Dat is als volgt samengesteld. Per stratum (combinatie van sector, grootteklasse en soms rechtsvorm) is uit de Productiestatistieken bekend wat de totale toegevoegde waarde is. Van de steekproefwaarnemingen binnen dat stratum is de toegevoegde waarde ook bekend. Dat betekent dat ook bekend is wat de totale toegevoegde waarde is van de bedrijven in dat stratum die niet tot de steekproef behoren. Dit restant wordt aan die bedrijven op microniveau toegekend op basis van hun omzet uit de btw-aangiften.

Werkgelegenheid in voltijdequivalenten

Voor het aantal voltijdbanen (fte) tellen we banen van werknemers (inclusief dga's) en 'banen' van zelfstandigen. Banen van werknemers in januari 2016 zijn afkomstig uit de Polisadministratie in het SSB (Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden) van het CBS. Een persoon kan meerdere banen hebben. Als het meerdere banen betreft bij verschillende bedrijfseenheden – die dus ook tot verschillende typen kunnen behoren – tellen we deze banen afzonderlijk mee. Als het meerdere banen betreft binnen hetzelfde bedrijf, tellen we deze eenmalig. Per persoon is een deeltijdfactor bekend die we gebruiken om het aantal fte van werknemers te meten.

Van zelfstandigen bestaat geen formele registratie van hun deeltijdfactor. Net als bij de toegevoegde waarde werken we daarom met een geïmputeerd microbestand voor alle zelfstandige ondernemers. Dat wil zeggen: zelfstandigen voor de Inkomstenbelasting. Het bestand heeft betrekking op het gehele jaar 2015 en bevat het gemiddelde aantal zelfstandigenbanen per bedrijfseenheid over heel dat hele jaar. In deze cijfers zit de revisie van de Arbeidsrekeningen over 2015 verwerkt.

Een deel van de zelfstandigen in dit bestand is niet toe te kennen aan een bedrijf. Omgekeerd zijn er ook bedrijven waarvan we weten dat ze van een zelfstandige zijn (zie het onderdeel Bedrijven van zzp'ers) waarvoor we op deze manier geen werkgelegenheid kunnen vinden. Omdat we weten dat er een zelfstandige bij deze bedrijven betrokken is, imputeren we de werkgelegenheid op basis van de gemiddelde werkgelegenheid per type zelfstandige zonder personeel (zelfstandig ondernemer of dga) en 1-digit SBI waarin de ondernemer actief is.

Bijlage 5 Omvang mkb-typen

Deze bijlage bevat een tabel met de omvang van de verschillende hoofdtypen, subtypen en relevante kruisingen uit de typologie uitgedrukt in aantal bedrijven, werkgelegenheid in fte en toegevoegde waarde. Omdat de werkgelegenheid en toegevoegde waarde per type erg scheef

verdeeld zijn (zie ook de getrimde productiviteitsprestaties in hoofdstuk 4), presenteren we alleen de som en de mediaan.

De som van de werkgelegenheid is afgerond op 5 000 fte met uitzondering van heel kleine groepen bedrijven. De toegevoegde-waarde-bedragen zijn afgerond op 100 miljoen euro.

	bedrijven	werkgelegenheid		toegevoegde waarde	
		som	mediaan	som	mediaan
	<i>aantal</i>	<i>1 000 fte</i>	<i>fte</i>	<i>mln euro</i>	<i>1 000 euro</i>
mkb in de business economy	1.006.530	3.175	1,2	205.800	30,7
onderzoekspopulatie	855.410	3.175	1,2	199.000	37,4
Typologie					
zpz mkb	527.180	565	1,1	24.900	28,5
mkb met personeel	328.235	2.610	2,4	174.100	90,7
w.o. familiebedrijf	142.715	1.360	4,5	72.300	178,6
jong mkb	270.815	540	1,1	25.500	19,9
w.v. startend mkb	156.265	280	1,1	11.800	15,4
vestigend mkb	114.550	255	1,1	13.700	27,4
S&O-mkb	20.025	515	8,9	40.900	408,2
w.o. krimp	2.335	65	11,9	5.200	711,1
stabiel of matige groei	12.170	320	7,0	26.900	366,7
snelle groei	2.920	105	20,7	7.300	1.062,0
Benchmarks					
regulier mkb	216.640	1.780	3,0	117.400	124,6
grootbedrijf	1.665	1.260	379,6	124.500	32.251,6
Kruisingen					
<i>Kruisingen zpz mkb</i>					
Jong niet-S&O-mkb	171.055	165	1,1	6.300	19,9
Jong S&O-mkb	1.230	2	1,2	100	59,6
Gevestigd S&O-mkb	2.860	4	1,2	300	70,4
Gevestigd niet-S&O-mkb	352.035	390	1,2	18.300	32,7
<i>Kruisingen mkb met personeel</i>					
Jong niet-S&O-mkb	95.650	325	1,2	16.200	17,6
Jong S&O-mkb	2.880	45	6,0	2.900	199,7
Gevestigd S&O-mkb	13.060	460	17,4	37.600	977,6
Gevestigd niet-S&O-mkb	216.640	1.780	3,0	117.400	124,6

tabel B5.1 omvang van relevante typen en kruisingen, januari 2016

In paragraaf 4.3 hebben we een analyse uitgevoerd naar zelfstandige mkb (zmkb) bedrijven en mkb-bedrijven die een dochter zijn van een groter of internationaal concern. Deze analyse is alleen uitgevoerd op het type mkb met personeel.

Daarbinnen is een voor beleid relevante driedeling aangemaakt. Het jong mkb met personeel is een samentelling van de kruisingen 'jong niet-S&O-mkb met personeel' en 'jong S&O-mkb met personeel' uit tabel B5.1.

		bedrijven	werkgelegenheid		toegevoegde waarde	
			som	mediaan	som	mediaan
		<i>aantal</i>	<i>1 000 fte</i>	<i>fte</i>	<i>mln euro</i>	<i>1 000 euro</i>
jong mkb met personeel	zmkb	96.020	315	1,2	12.900	18,1
	dochter	2.510	55	6,1	6.300	237,3
gevestigd S&O-mkb mkb met personeel	zmkb	11.320	320	14,6	23.400	814,9
	dochter	1.740	145	64,0	14.200	5266,8
regulier mkb met personeel	zmkb	209.725	1.535	2,9	86.900	119,2
	dochter	6.915	245	16,6	30.500	1246,4

tabel B5.2 verbijzondering zelfstandig mkb en dochters, januari 2016

Bijlage 6 Verdeling bedrijfstypen over de traditionele bedrijfstakken

Het doel van de typologie is nadrukkelijk om het mkb in te delen langs dimensies anders dan de standaardindelingen naar bedrijfstak en grootteklasse. Dat neemt niet weg dat het alsnog relevant is om te zien hoe het mkb – en de bedrijfstypen – verdeeld zijn over de traditionele bedrijfstakken. Het resultaat is opgenomen in tabel B6.1.

Wanneer het gehele mkb in de business economy wordt bekeken, zit het grootste aantal bedrijven duidelijk in de specialistische zakelijke dienstverlening, handel en bouw. De specialistische zakelijke dienstverlening bestaat uit diverse sectoren als accountancy, advocatuur, architecten, ingenieurs, speur- en ontwikkelingswerk, et cetera. De typen zijn verschillend verdeeld over de sectoren:

- Bedrijven van zzp'ers zijn relatief vaak actief in de bouwnijverheid en de specialistische zakelijke dienstverlening. In de handel en horeca komen ze juist relatief minder vaak voor.
- Omgekeerd zien we het mkb met personeel relatief sterk terug in de handel en horeca en juist minder vaak in de bouwnijverheid en specialistische zakelijke dienstverlening. Daarnaast is dit type ook sterker vertegenwoordigd in de industrie.

- Mkb-bedrijven die minder dan 5 jaar bestaan, kennen een bedrijfstakkenprofiel dat enigszins lijkt op dat van zzp-bedrijven. Ze zitten relatief sterk geclusterd in de specialistische zakelijke dienstverlening en iets minder in de handel.
- Het S&O-mkb heeft echt een duidelijk ander profiel. Het bestaat voor meer dan een kwart uit bedrijven die actief zijn in de industrie en is daarmee veruit het meest industriële type. Ook is het drie keer vaker actief in de sector informatie en communicatie dan het gehele mkb. De bouw en handel zijn juist minder relevant. Horeca, onroerend goed en reparatie komen zelfs helemaal niet voor in dit type.
- Het regulier mkb, dat bestaat uit gevestigde, niet-S&O-bedrijven die personeel in dienst hebben, vinden we vooral heel sterk terug in de handel en in de horeca.
- Het grootbedrijf heeft een duidelijk industrieel karakter. Tevens zien we dat waar het mkb juist heel sterk vertegenwoordigd is in de specialistische zakelijke dienstverlening, het grootbedrijf vaker te vinden is in de overige zakelijke dienstverlening. Deze sector bestaat uit activiteiten als autoleasing, arbeidsbemiddeling en uitzendbureaus, reisbureaus, beveiligingsbureaus en facility management.

	totaal mkb	zzp-mkb	mkb met personeel	jong mkb	S&O-mkb	regulier mkb	grootbedrijf
totaal	100	100	100	100	100	100	100
delfstoffenwinning (B)	0	0	0	0	0	0	1
industrie (C)	6	5	8	5	26	7	24
energie (D)	0	0	0	0	0	0	1
water (E)	0	0	0	0	1	0	1
bouwnijverheid (F)	15	20	10	14	4	11	6
handel (G)	22	17	29	20	15	32	20
vervoer en opslag (H)	4	3	4	4	1	5	9
horeca (I)	5	3	10	5	0	11	3
informatie en comm. (J)	8	8	7	9	25	5	6
onroerend goed (L)	2	2	2	2	0	2	1
spec. zakelijke diensten (M)	30	34	22	35	25	20	9
ovg. zakelijke diensten (N)	6	6	7	7	3	7	20
reparatie (95)	1	1	1	1	0	1	0

tabel B6.1 bedrijfstakkenverdeling o.b.v. aantallen bedrijven naar bedrijfstype voor business economy, januari 2016

Netherlands Enterprise Agency

Dit is een publicatie van:

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

Prinses Beatrixlaan 2 | 2595 AL Den Haag

Postbus 93144 | 2509 AC Den Haag

T +31 (0) 88 042 42 42

E klantcontact@rvo.nl

www.rvo.nl

Deze publicatie is tot stand gekomen in opdracht van de ministerie van Economische Zaken en Klimaat.

© Rijksdienst voor Ondernemend Nederland | juni 2018

Publicatienummer:

De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) stimuleert duurzaam, agrarisch, innovatief en internationaal ondernemen. Met subsidies, het vinden van zakenpartners, kennis en het voldoen aan wet- en regelgeving. RVO.nl werkt in opdracht van ministeries en de Europese Unie.

RVO.nl is een onderdeel van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat

Heeft u vragen?

Neem contact op met jouke.wortelboer@rvo.nl en/of

t.span@cbs.nl of ga voor meer informatie naar

www.bedrijvenbeleidinbeeld.nl

Dit rapport is met grote zorgvuldigheid samengesteld.

Om de leesbaarheid te bevorderen zijn juridische zinsneden vereenvoudigd weergegeven. Soms betreft het ook delen van of uittreksels van wetteksten. Aan deze brochure en de daarin opgenomen voorbeelden kunnen geen rechten worden ontleend. Rijksdienst voor Ondernemend Nederland is niet aansprakelijk voor de gevolgen van het gebruik ervan.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.